

LENA NÄRE

Hoivatyön uudet paradoksit

Mitä on hoiva? Missä hoivan ja työn rajapinnat kulkevat? Miten hoiva tulisi arvottaa yhteiskunnassa? Vaikka hoivaan liittyvät kysymykset ovat olleet yhteiskunnallisen ja filosofisen, erityisesti feministisen, keskustelun ytimessä puolisen vuosisataa, ne eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan. Hoivatyöhön liittyy sekä vanhoja että globalisaation tuomia uusia paradokseja.

Hoiva liittyy niin läheisesti elämän kokonaisvaltaiseen uusintamiseen ja huolenpitoon, että sen määrittely on hyvin vaikeaa. Hoiva erottuu esimerkiksi lääketieteellisestä hoidosta ja varhaiskasvatuksesta. Eräät hoivan määritelmät korostavat, että hoivan on kohdistuttava ihmisiin, jolloin esimerkiksi siivoaminen rajautuu hoivan ulkopuolelle, vaikka se sisältyykin usein käytännön hoivatyöhön. Itse ymmärrän hoivan työksi, jolla pyritään vastaamaan huolenpidosta riippuvaisten aikuisten ja lasten emotionaalisiin ja fyysisiin tarpeisiin¹.

Hoiva on verrattain uusi käsite, joka vakiintui vasta 1980-luvulla arki- ja tutkimuskieleen². Feministinen liike toi hoivan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun. Hoivatyötä onkin pitkään lähestytty sukupuolieron kautta. Hoiva on kuitenkin myös muiden yhteiskunnallisten erojen kuin sukupuolen lävistämää. Hoivatyö on yhä enemmän globaalia ja kansallisvaltioiden rajat ylittävää. Tätä kautta se liittyy myös globaalissa uusliberalistisessa talousjärjestelmässä lisääntyneeseen prekaariuteen eli työelämän lisääntyneeseen epävarmuuteen ja työurien sirpaloitumiseen, pätkätyöläisyyteen⁴.

Tarkastelen tässä artikkelissa hoivaa sukupuolen, luokka-aseman sekä maahanmuuttajuuteen liittyvien erontekojen kautta⁵. Tukeudun etupäässä kahteen etnografiseen tutkimukseen, joita olen tehnyt hyvin erilaisissa ympäristöissä. Ensimmäinen tutkimusaineisto tulee Napolista, Italiasta, jossa tutkin 2000-luvun puolivälissä siirtolaisten yksityiskodeissa epävirallisesti tekemää hoivatyötä. Toinen tutkimusaineisto on 2010-luvun Suomesta: teen paraikaa etnografista tutkimusta vanhusten hoidon globalisoitumisesta ja yksityistymisestä. Hoivan tutkiminen erilaisissa paikoissa eri aikoina on avannut näkökulmia hoivan paradokseihin. Ensimmäinen paradoksi juontaa hoivan yhtäaikaiseen universaaliuteen ja paikallisuuteen.

Ensimmäinen paradoksi: universaalit ja erityiset hierarkiat

Kysymykset siitä, kuka hoivaa, ketkä ovat oikeutettuja hoivaan ja millä perusteilla, ovat keskeisiä yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä, joiden ratkaisut ovat ajallisesti ja paikallisesti erityislaatuista. Yksi hoivan universaaleista piirteistä on hoivatyön sukupuolittuneisuus. Hoivaaminen

on äitiyden vuoksi yhdistetty naiseuteen luonnollisesti kuuluvaksi. Hoivan luonnollisuuden purkaminen ja hoivan työksi osoittaminen onkin ollut feministisen kriitikin keskipisteessä 1950-luvulta lähtien. Toisen aallon angloamerikkalaisen feministisen liikkeen tärkeimpiä saavutuksia oli naisten kodeissa palkatta tekemän hoivatyön taloudellisen merkittävyyden esiin tuominen. Pohjoismaisessa ympäristössä hoivatyötä analysoitiin alusta alkaen hyvinvointivaltion kehyksessä, jolloin se kytkettiin myös palkalliseen hoivatyöhön.

Toisen aallon feministisen liikkeen keskiluokkaiselle ja valkoiselle valtavirralla oli tyypillistä sukupuolieron nostaminen kaikkein keskeisimmäksi sosiaalisiksi eroiksi sekä yleismaailmallinen naisten välisen sisaruuden korostaminen. Sisaruuden aate peitti alleen naisten väliset rodulliset, etniset ja luokka-aseman erot. Kodin piiri osoittautui valkoisille keskiluokkaisille naisille keskeiseksi syrjinnän sfääriksi, vaikka afroamerikkalaisille naisille se saattoi merkitä turvapaikkaa rasistiselta yhteiskunnalta⁶. Valkoinen keskiluokkainen feminismi unohti myös, että hoivatyön ulkoistamisella työväenluokkaisille ja mustille naisille on pitkät historialliset juuret. Hoivatyö ei siis milloinkaan ole ollut luonnollisesti äitien työtä, vaan aina moninaisten yhteiskunnallisten erojen jakamaa. Riittää, kun palauttaa mieliin entis- ja nykyaikojen hoivatitteleitä: imettäjä, lapsenhoitaja, piika, kotiapulainen, palvelija, keittäjä, *au pair*, kodinhoitaja, ja niin edelleen.

Monet entis- ja nykyajan hoivatitteleistä ja hoivaammateista ovat sukupuolittuneita ja luovat yhä miellelyhtymiä pääasiassa naisiin⁷. Vaikka omaishoitajina toimiikin Suomessa myös miehiä ja isillä on yhä suurempi vastuu lastenhoidosta, naiset kantavat suurimman osan hoivatyövastuusta. Hoiva-alalla työskentelevistä suurin osa on yhä naisia. Vastaavasti Italiassa naisten työssäkäynnin lisääntyessä miesten vastuu hoivasta kodin piirissä on pysynyt marginaalisena, ja naisten palkatonta hoivaa ovat tulleet korvaamaan koteihin palkatut maahanmuuttajat. Heistä suurin osa on naisia. Erityisesti Etelä-Aasian maista tulee kuitenkin myös miehiä, jotka tekevät kodeissa palkattua hoivatyötä.⁸ Myös maissa, joissa hoivasiirtolaisista on tullut tärkeä vientituote, kuten Filippiineillä, yhä useampi hoiva-alalle koulutautuva on mies.

Globaalista maahanmuuttajuudesta on tullut uudenlainen hoivatyötä hierarkisoiva yhteiskunnallinen jako. Maahanmuuttajuus on noussut nyky-yhteiskunnissa sukupuolen ja sosiaaliluokan rinnalle keskeiseksi sosiaalisiksi kategoriaksi. Erityisen selvästi tämä näkyy hoivan ja kodinhoidon työntekijäkunnassa. Esimerkiksi Italiassa 1980-luvun alussa kuutisen prosenttia kodeissa virallisesti työskentelevistä siivoajista ja hoivatyöntekijöistä oli maahanmuuttajataustaisia, mutta vastaava luku on nykyisin jo 80 prosenttia. Arviot Italiassa kodeissa virallisesti ja epävirallisesti työskentelevien maahanmuuttajien lukumääristä vaihtelevat puolentoista ja kahden miljoonan välillä. On arvioitu, että maahanmuuttajille ulkoistetun hoivatyön arvo on kuusi miljardia euroa, jonka Italian valtio säästää vuosittain. Hoiva- ja kotitaloudesta onkin

tullut Italiassa yksi tärkeimmistä maahanmuuttajia työllistävistä aloista.

Toinen paradoksi: näkymättömän ja itsestään selvän työn erityisvaatimukset

Hoivan toinen paradoksi juontuu hoivatyön luonteeseen: hoivatyö näyttäytyy näkymättömänä. Kuten monissa muissakin likaisiksi kutsutuissa ja uusintavissa töissä, hoivatyössä tulokset näkyvät selvimmin vasta, kun työ jää tekemättä. Vaikka hoivatyön edellyttämä tieto ja taito on jäänyt vaille yhteiskunnallista ja kulttuurista tunnustusta, hoiva on vaativaa työtä, joka edellyttää tekijältä niin fyysisiä, tiedollisia kuin emotionaalisia kykyjä.

Omassa Italiaa koskevassa tutkimuksessani koti- ja hoivatyötä tekevien srilankalaisten miesten haastattelussa korostuivat työhön liittyvät moninaiset taidot ja tiedot. Amal kuvaa ensimmäistä työpaikkaansa lasten- ja kodinhoitajana napolilaisessa kodissa seuraavasti:

”Aiheutin täydellisen sotkun tekemättä mitään. He jättivät minut keittiöön ja antoivat minulle viisi, kuusi makkaraa lapselle laitettavaksi. En tiennyt, kuinka laittaa ruokaa. Joka tapauksessa paistoin makkarat jotenkuten ja annoin ne lapselle. Hän söi vähän ja jätti kaiken. En tiennyt, että pitää säästää kaikki, joten heitin loput menemään. [...] Ja siivous, en osannut mitään. En osannut edes käyttää imuria. Joten *signora* piti minut kaksi kuukautta, ja sitten hän sanoi riittää, en voi pitää sinua, maksaa sinulle, jotta sotkisit kodisani.”

Amalin kuvaus kyseenalaistaa hoivatyön luonnollisuuden ja itsestäänselvyyden. Se myös korostaa hoiva- ja koti-työhön liittyviä kulttuurisidonnaisia kykyvaatimuksia. Sri Lankassa ei käytetä imuria eikä juuri syödä makkaraita. Suomalaista vanhustenhoitoa koskevassa tutkimuksessa olen vastaavasti havainnoinut vanhainkodin osastolla, kuinka eri maista kotoisin olevat hoitajat joutuvat opettelemaan ruokiin liittyviä julkilausumattomia kulttuurisia koodeja. Ei ole itsestään selvää, että puuroon lisätään voinappi tai että pinaattilettujen kanssa tarjotaan hilloa.

Koska hoivatyö on henkilökohtaista, toiseen ihmiseen kohdistuvaa työtä, siihen liittyy hoivan vastaanottajan yksilöllisiin mieltymyksiin ja tarpeisiin kohdistuvaa tietoa. Vanhainkodissa hoitajien edellytetään ottavan huomioon, kuka juo kahvinsa sokerilla tai ilman, mutta myös kenen ruoan tulee olla sosemaista, jottei aiheudu tukehtumisvaaraa. Hoitajien toivotaan oppivan tuntemaan asukkaiden harrastukset ja mieltymykset: kuka lukee aamun lehden, tai kuinka asukas toivoo hiuksensa kammattavan. Hoitajan on myös tiedettävä, ettei demen-toituneelle Parkinsonin tautia sairastavalle asukkaalle saa välttämättä antaa leipää hänen jatkuvista pyynnöistään huolimatta, sillä hän ei ehkä pysty nielemään sitä. Hoivatieto ei olekaan vain kulttuurista vaan myös pitkälti yksilöllistä tietoa ja edellyttää herkkää tilannetajua.

Hoivatyöhön liittyvien tieto- ja taitovaateiden koros-

taminen herättää pohtimaan hoivan käsitettä lähemmin. Arkisesti hoivaan liittyy usein automaattisesti positiivisia määreitä. Brittiläinen hoivatutkija Julia Twigg on esittänyt, että ulkoapäin hoiva voi näyttäytyä hyvin samanalaisena, on se sitten laadukasta huolenpitoa tai hoivaa, joka lähestyy hyväksikäyttöä. Hoiva olisikin ymmärrettävä jatkumoksi, johon voi kuulua niin hyvää kuin huonoa hoivaa.⁹ Vaikuttaa siltä, että pyyteettömyys ja kutsumus ovat usein hyvän hoivan kriteereitä.

Kolmas paradoksi: altruistisen hoivan ihanne palkkatyössä

Italiaa koskeva tutkimukseni osoittaa monien muiden aihetta käsitelleiden tutkimusten¹⁰ tavoin, että kotona tehdyn palkallisen hoivatyön ihanteena on palkatta ja pyyteettömästi suoritettu hoiva – toisin sanoen perheenjäsenten keskinäinen hoiva. Kodeissa tehtyä palkattua hoivatyötä jäsentää moraalitalouden logiikka¹¹, mikä hämärtää työntekijän ja työnantajan välistä sopimuskellista suhdetta. Työnantajat pyrkivät määrittelemään työsuhteen perhesuhteen kaltaiseksi. He esimerkiksi kutsuvat työntekijöitä tyttäriksi ja pojiksi tai sisariksi ja veljiksi.

Kun työsuhte määritellään moraalitaloudellisessa kehityksessä ja käyttäen fiktiivisen sukulaissuhteen terminologiaa, työntekijöiden odotetaan tekevän työnsä ilman palkankorotusvaateita tai sunnuntaikorvauksia. Joissakin tapauksissa työnantajat jopa antavat ymmärtää, että he toimivat tosiasiallisina hyväntekijöinä palkatessaan paperittoman siirtolaisen kotiinsa. Moraalitalouden logiikan mukaisesti ei ole tärkeää, millaisia ammatillisia taitoja tai aikaisempaa kokemusta työntekijällä mahdollisesti on, vaan se, että hän on kunnollinen, hyvä ihminen. Erityisesti työntekijöiden, jotka asuvat työnantajinsa luona ja tekevät niin sanottua ”yötä päivää -työtä”¹², oletetaan omaksuvan työnantajinsa elämäntavan täydellisesti. Työnantajat saattavat määrätä työntekijöiden elämää työasuista ruokavalioon ja henkilökohtaiseen hygieniaan asti.

Äärimmäisen prekaarissa ja haavoittuvaisessa asemassa olevat paperittomat siirtolaistyöntekijät ovat *de facto* riippuvaisia työnantajistaan. Ilman yhteiskunnallista suojaa useimmat eivät voi esittää vaatimuksia työehtoistaan, ja hyvän työpaikan tärkeimmäksi kriteeriksi muodostuukin tapa, jolla heitä kohdellaan työssä. Työsuhteissa korostuvat näin ammatillisuuden ja muodollisten pätevyysien sijaan moraalikysymykset ja henkilökohtaiset suhteet.

Italiaa koskevassa tutkimuksessani kuvaan tapauksia, joita voisi kutsua goffmanilaisittain totaaliseksi työsuhteeksi¹³, sillä niissä työsuhte kolonisoivat työntekijän elämän kaikkia osa-alueita. Väitän, että totaaliset työsuhteet ovat tavanomaisempia hoivatyössä kuin muilla aloilla johtuen hoivan kokonaisvaltaisuudesta ja siitä, että se edellyttää toisen laaja-alaista kohtaamista. Nämä piirteet hallitsevat erityisesti kodeissa tehtävää kokopäiväistä hoivatyötä.

Myös yhteiskunnallinen eriarvoisuuden kerrostu-

minen vauhdittaa totaalisten työsuhteiden syntymistä. Tutkimustulokseni ovatkin samansuuntaisia muiden prekaareissa ja matalan statuksen töissä työskenteleviä siirtolaisia koskevien tutkimusten kanssa¹⁴. Nykyisessä tutkimuksessani olen tavannut Suomessa kotiapulaisena työskennelleitä maahanmuuttajia, joiden kokemukset ovat hyvin lähellä Italiassa haastattelemani siirtolaisten kokemuksia.

Neljäs paradoksi: Kokonaisvaltainen ja vastavuoroinen hoiva tulospaineessa

Hoivatyön ”tuotteena” sekä hoivan laadun mittarina käytetään suhdetta, joka syntyy hoivaajan ja hoivan vastaanottajan välille¹⁵. Hoiva, johon ei liity hoivasuhdetta, ymmärretään usein huonoksi hoivaksi sekä hoivaajan että hoivan saajan kannalta¹⁶. Tällainen hoiva on supistunut vain välttämättömistä hoivatarpeista huolehtimiseksi. Se on Raija Julkusta lainatakseni ”köyhää hoivaa”¹⁷.

Vanhusten hoiva Suomessa on hyvä esimerkki siitä, kuinka hoivatyö saattaa köyhtyä sisällöllisesti kustannus- ja tehokkuuspaineissa. Vanhusten kotihoidossa, joka on pilkottu hoivasuoritteiksi, hoivatyö organisoidaan taylorilaisittain kokonaisuudesta irrotetuiksi osiksi. Kotihoidossa hoivaa mitataan usein minuuttilleen niin, että pienin suorite on 15 minuutin mittainen, sillä tässä ajassa ehtii juuri antaa lääkkeitä. Aikaa ei jää itse hoivasuhteen luomiselle ja ylläpitämiselle. Seuraavat kotihoidon ammattilaisten kuvaukset vanhusten kotihoidosta Suomessa vuonna 2010 ovat esimerkkejä suoriteperustaisesta köyh-tyneestä hoivasta¹⁸.

”Hoitaja käy pikaisen käynnin ja vanhus kysyy kyynel silmässä. Että pitääkö minun taas jäädä yksin. [...] Kotihoitopaikat ovat lisääntyneet. Mutta käytettävä aika ei ole lisääntynyt, eikä hoitajien lukumäärä. Asiakkaan luona ei kerkeä tekemään suoraan sanottuna mitään, katsot vain onko lääkkeitä otettu ja onko ruokaa. Ei kerkeä istahtamaan ja katsomaan asiakasta, hänen olotilaansa, ei kuulostelemaan, painaako jokin asia. Ei kerkeä olemaan ihminen toiselle ihmiselle.”¹⁹

Kun hoivatyö suoritetaan kovassa ja jatkuvassa tehokkuus- ja aikapaineessa, inhimillisestä vuorovaikutuksesta tulee käytännössä mahdotonta. Hoivan pilkkominen osiin merkitsee hoivan vastavuoroisuuden sivuuttamista, jolloin hoiva ei tunnu enää hoivalta vaan suoritteelta. Suoriteperusteinen, tayloristinen hoiva asettuu hoivajatkumon huonon hoivan päähän.

Samalla kun vanhusten kotihoitoa tehostetaan tayloristiseen suuntaan, monissa kunnallisissa vanhainkodeissa on tavoitteena ”kodinomaisen” hoito. Vanhainkotien kodinomuus tarkoittaa haastattelemani suuren kunnallisen vanhainkodin osastonhoitajan mukaan hoivakäytäntöjä, joilla pyritään ”rutiineista pois” ja ”hoito- ja pesukulttuurista pois”. Hoito- ja pesukulttuurilla osastonhoitaja tarkoittaa sitä, että hoitaja pesee ja syöttää asukkaan aamuisin mahdollisimman nopeasti ja

”Työnantajat kutsuvat työntekijöitään tyttäreiksi ja pojiksi tai sisariksi ja veljiksi.”

rutiininomaisesti ja kokee sen jälkeen tehneensä päivän työt. Sen sijaan kodinomaisessa vanhainkodissa korostetaan, että paikka on asukkaiden koti, jossa eletään verkkaaisesti asukkaiden ehdoilla.²⁰ Kotihoidon varassa elävät vanhuksat joutuvat kuitenkin sinnittelemään kodeissaan hoito- ja pesukulttuuriin perustuvan hoivan avulla.

Hoiva köyhtyy nyky-Suomessa myös muualla kuin julkisella sektorilla. Vanhusten hoivasta on tullut sijoitustoimintaa.²¹ Suomalaiset ja ulkomaalaiset riskisijoitusyritykset ovat ostaneet yksityisiä hoivayrityksiä, ja hoivan tuottaminen on osoittautunut hyvinkin tuottoisaksi toiminnaksi²². Haastattelemani maahanmuuttajataustaisen lähihoitajan mukaan riskisijoitusfirman omistaman hoivakodin arjessa uudenlainen ajattelu näkyy hoivakulttuurina, jota määrittävät raha ja tuloksellisuus asukkaiden hyvinvoinnin tai hoivan laadun sijaan. Uusi hoivakulttuuri on vieraannuttanut talon pitkäaikaisia työntekijöitä ja johtanut henkilökunnan suureen vaihtuvuuteen ja henkilöstöpulaan. Tilanteesta kärsivät työntekijöiden lisäksi asukkaat, jotka kokevat turvattomuutta alati vaihtuvien hoitajien ja jatkuvan minimimitoituksen takia.

Riskibisnes-hoivaan liittyvät ongelmat osoittavat jo varhain angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa todetun seikan, että hoiva sopii hyvin huonosti kapitalistiseen aikatalouteen²³. On jopa esitetty, että hoiva ei voisi olla lainkaan markkinoitava tuote, sillä se koskettaa ihmisten intiimeimpiä tarpeita²⁴. Hoivan tuotteistaminen osakkeenomistajille voittoa tuottavaksi hyödykkeeksi vaikuttaakin hyvin ongelmalliselta. Alkaako hoivakoti, jonka hoivakulttuuri perustuu voiton tavoittelulle, karkottaa työntekijöiden lisäksi myös asukkaita eli asiakkaita?

Hoivatyön tulevaisuuden näkymiä Suomessa

Italiassa tekemäni tutkimus on avannut näkymiä moraalitalouden jäsentämään hoivatyöhön ja siihen liittyviin totaalisiin työsuhteisiin. Käynnissä oleva Suomessa

tehtävä tutkimukseni on puolestaan nostanut esiin hoivatyön uusia paradokseja, jotka liittyvät taylorisoituneeseen vanhusten kotihoitoon ja toisaalta kodinomaisuuteen laitoshiitoon sekä riskibisnesshoivaan. Esimerkit ovat valottaneet hoivatyön keskeisiä paradokseja, jotka kiteytyvät hoivan ja työn logiikan välisiin ristiriitoihin. Hyvän hoivan ideaalit – pyyteettömyys, kokonaisvaltaisuus ja vastavuoroisuus – istuvat kutsumusammattin kehykseen, eivät välineelliseen ”työ työnä” -ajatteluun, totaalisiin työsuhteisiin ja työntekijöiden riistoon, eivätkä varsinkaan taloudellisen tuottavuuden ja kvartaalikapitalismin logiikkaan²⁵.

Suomen nykykehitykseen kuuluvat huoltosuhteen heikkeneminen, kasautuva eriarvoisuus ja kasvaneet tuloerot, julkisten hyvinvointivaltiopalveluiden rapautuminen, uuden julkisjohtamisen mukanaan tuomat joustavuus- ja tehokkuusvaatimukset, kilpailuttaminen sekä tilaaja-tuottajaketjujen pidentyminen ja laatukontrollin vaikeus, hoivatyön ammatillisen pohjan murentaminen ja laadukkaan työvoiman rekrytointiongelmat. Tämä pakottaa miettimään, millaisia mahdollisuuksia Suomella on ratkaista ikääntyvän väestön hoivatarpeet. Tavoitteena on, että suurin osa vanhuksista hoidetaan tulevaisuudessa kotona, ja laitospaikkojen vähentäminen jatkuu. Hoivatyö luultavasti siirtyy yhä enemmän yhteiskunnalta perheiden ja yksilöiden vastuulle. Omaishoitajien määrä varmasti lisääntyy, mutta myös kotiin palkattuja yksityisiä hoivatyöntekijöitä tarvitaan yhä enemmän, kun julkinen kotihoito tarjoaa vain välttämättömintä hoivaa.

Hoivan eriytyminen ja eriarvoistuminen on jo tosiasia. Tämä trendi uhkaa vahvistua niin, että laadukkaasta, sisällöllisestä hoivasta tulee varakkaiden etuoikeus. On paineita tuottaa hoivaa yhä enemmän yksityisesti, edullisesti ja epävirallisesti, vaikkapa Italian mallin mukaisesti. Tulevaisuuden näkymät eivät kuitenkaan ole luonnonlakeja, vaan niihin on mahdollista vaikuttaa aktiivisella politiikan suunnanmuutoksella.

Viitteet

- 1 Ks. myös Waerness 1980, 7.
- 2 Anttonen & Zechner 2009, 16–19.
- 3 Ks. esim. Hochschild 2000; Ehrenreich & Hochschild 2003; Näre 2008; Parreñas 2001.
- 4 *Hoivaajien kapina*.
- 5 Intersektionaalinen, eli samanaikaisia eroja (kuten sukupuolen, yhteiskuntaluokan, etnisyyden, ”rodun”, jne.) huomioiva, tutkimusote on keskeinen lähtökohta feministisessä ja nykyisin laajemminkin yhteiskuntatutkimuksessa.
- 6 Esim. Davis 1981; hooks 1991; Hurtado 1989.
- 7 Henriksson & Wrede 2008.
- 8 Näre 2010.
- 9 Twigg 2000, 1–2.
- 10 Esim. Anderson 2000; Rollins 1985; Romero 1982.
- 11 Moraalitaloudella tarkoitetaan sitä, kuinka moraaliset järjestykset ja normit vaikuttavat ja määrittävät taloudellista toimintaa (Sayer 2004, ks. myös Kauppinen 2004). Palkatun koti- ja hoivatyön tapauksessa kyse on siitä, kuinka perhe-suhteisiin liittyvät moraaliset järjestykset ja normit määrittävät palkkatyösuhdetta.
- 12 Yötä päivää -työ, italiaksi *lavoro notte e giorno*, tarkoittaa työsuhdetta, jossa työntekijä asuu työnantajan luona ja hänellä on yleensä vain yksi iltapäivä ja yksi päivä vapaata viikossa. Italialainen ilmaus kuvaa tällaista työtä paremmin kuin englannin vastaava termi *live-in work*. Varsinkin tapauksissa, joissa työnkuvaan sisältyy huonokuntoisten vanhusten ja pienten lasten hoitoa, työntekijä joutuu työskentelemään myös öisin.
- 13 Goffman puhuu totaalisista instituutioista (1961), jotka ottavat hallittavakseen ihmisen elämän kokonaisuudessaan.
- 14 Esim. Cole & Booth 2007; Preibisch 2008. Myös Suomessa maahanmuuttajien tekemään marjanpöimintään liittyy samanlaisia moraalitaloudellisia ja totaalisen työsuhteen piirteitä (Mika Helander, henkilökohtainen kommunikatio 22.8.2011).
- 15 Tronto 2000.
- 16 Ks. esim. Ahnlund 2008.
- 17 Julkunen 2006.
- 18 Erkkilä 2010. Esimerkit ovat Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin kotihoitajille suunnatusta kyselystä.
- 19 Erkkilä 2010, 16.
- 20 Vanhainkodin osastonhoitajan haastattelu 5.10.2011.
- 21 Kehitys on alkanut jo vuosia sitten Iso-Britanniassa. Suomi ja Pohjoismaista myös Ruotsi ovat sittemmin seuranneet Britannian mallia.
- 22 Esimerkkejä yksityisen hoiva- ja terveysalan tuottoisuudesta, joka osaltaan liittyy yritysten verosuunnitteluun, on käsitelty syksyllä 2011 laajasti mediassa (ks. esim. HS 23.11.2011 A9; HS 24.11.2011 B3).
- 23 Geissler & Pfau-Effinger 2005, 6.
- 24 Bettio & Prechal 1998, 43.
- 25 Samansuuntaisista analyyseistä ks. myös Henriksson & Wrede 2004.

Kirjallisuus

- Ahnlund, Petra, To Organise for Care Work. Work Environment and Relational Aspects of Care Work in Sweden. Teoksessa *Care Work in Crisis. Reclaiming the Nordic Ethos of Care*. Toim. Sirpa Wrede & Lea Henriksson & Håkon Host & Stina Johansson & Bettina Dybbroe. Studentlitteratur, Malmö 2008, 303–322.
- Anderson, Bridget, *Doing the Dirty Work? The Global Politics of Domestic Labour*. Zed Books, London 2000.
- Anttonen, Anneli & Zechner, Minna, Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Toim. Anneli Anttonen & Heli Valokivi & Minna Zechner. Vastapaino, Tampere 2009, 16–53.
- Cole, Jeffrey & Booth, Sally S., *Dirty Work: Immigrants in Domestic Service, Agriculture, and Prostitution in Sicily*. Lexington Books, Plymouth 2007.
- Daly, Mary & Lewis, Jane, The Concept of Social Care and the Analysis of Contemporary Welfare States. *The British Journal of Sociology*. Vol. 51, No. 2, 2000, 281–298.
- Davis, Angela, *Women, Race & Class*. Random House, New York 1981.
- Erkkilä, Sari ”Usein joutuu miettimään mikä on heitteillejätettyä, mikä ei.” *Selvitys laitospaikkojen vähentämisen vaikutuksista kotihoitoon*. SuPer ry, Helsinki 2010.
- Global Woman. Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*. Toim. Ehrenreich, Barbara & Hochschild, Arlie. Granta Books, London 2003.
- Goffman, Erving, *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Aldine, Chicago 1961.
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa, Care Work in the Context of a Transforming Welfare State, Teoksessa *Care Work in Crisis. Reclaiming the Nordic Ethos of Care*. Toim. Sirpa Wrede & Lea Henriksson & Håkon Host & Stina Johansson & Bettina Dybbroe. Studentlitteratur, Malmö 2008, 121–130.
- Hochschild, Arlie, Global Care Chains and Emotional Surplus Value. Teoksessa *On the Edge. Living with Global Capitalism*. Toim. Will Hutton & Anthony Giddens. Jonathan Cape, London 2000, 130–146.
- Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen*. (A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina, 2003.) Suom. Laura Böök & Riie Heikkilä & Eeva Itkonen & Anna-Reetta Korhonen & Eetu Virén. Toim. Precarias a la deriva. Like, Helsinki 2009.
- hooks, bell, *Yearning: Race, Gender, and Cultural Politics*. Turnaround, London 1991.
- Hurtado, Aida, Relating to Privilege. Seduction and Rejection in the Subordination of White Women and Women of Color. *Signs*. Vol. 14, No. 4, 1989, 833–855.
- Hyvinvointityön ammatit*. Toim. Lea Henriksson & Sirpa Wrede. Gaudeamus, Helsinki 2004.
- Julkunen, Raija, *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. STAKES, Helsinki 2006.
- Kauppinen, Ilkka, Esipuhe. Teoksessa *Moraalitalous*. Toim. Ilkka Kauppinen. Vastapaino, Tampere 2004, 5–20.
- Näre, Lena, Ylirajaiset hoivajärjestykset. Puolalaisten naisten kokemuksia koti- ja hoivatyöstä Napolissa. Teoksessa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Toim. Tarja Tolonen. Vastapaino, 274–299.
- Näre, Lena, Sri Lankan Men as Cleaners and Carers. Negotiating Masculinity in Naples. *Men and Masculinities. Special Issue on Male Domestic Workers*. Vol. 13, No. 1, 2010, 65–86.
- Parreñas, Rhacel S., *Servants of Globalization. Women, Migration and Domestic Work*. Stanford University Press, Stanford 2001.
- Rollins, Judith, *Between Women. Domestic and Their Employers*. Temple University Press, Philadelphia 1985.
- Romero, Mary, *Maid in the U.S.A.* Routledge, New York 1992.
- Sayer, Andrew, Moral Economy. Lancasterin yliopiston Sosiologian laitoksen verkkojulkaisu <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/sayer-moral-economy.pdf>, 2004, haettu 10.9.2006.
- Twigg, Julia, *Bathing. The Body and Community Care*. Routledge, London 2000.
- Waerness, Kari, Omsorgen som lönearbete. En begreppsdiskussion. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Vol. 1, No. 3, 1980, 6–17.
- Waerness, Kari, The Rationality of Caring. Teoksessa *Economic and Industrial Democracy*. Toim. Marten Söder. Sage Publications, London 1984, 185–211.

